

Brev till kommunerna och välfärdsområdena om den fostrans- och undervisningslagstiftning som har företrädare framför lagen om funktionshinderservice

Bakgrund

Riksdagen godkände i slutet av 2024 preciseringar av tillämpningsområdet för lagen om funktionshinderservice. Preciseringen av tillämpningsområdet innebär att de tjänster som avses i lagen om funktionshinderservice ska tillhandahållas endast när de tjänster som avses i den primära lagstiftningen inte är lämpliga och tillräckliga med hänsyn till personens individuella servicebehov och intresse. Lagen trädde i kraft den 1 januari 2025.

I kommunerna och välfärdsområdena har det uppstått frågor om huruvida reformen av lagen om funktionshinderservice har förändrat kommunernas ansvar för att ordna tjänster för personer med funktionsnedsättning, särskilt vad gäller morgon- och eftermiddagsverksamhet. Därför har ministerierna beslutat att ta fram detta gemensamma brev med anvisningar till kommunerna och välfärdsområdena.

Bestämmelser

Bestämmelser om kommunens skyldighet att ordna småbarnspedagogik finns i 5 § i lagen om småbarnspedagogik (540/2018). Stödet som ges till barn inom småbarnspedagogiken regleras i lagens 3 a kap.

Bestämmelser om kommunens skyldighet att ordna förskoleundervisning och grundläggande utbildning finns i 4 § i lagen om grundläggande utbildning (628/1998). Stödet för lärande och skolgång i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen regleras i 4 a kap., och bestämmelser om avgiftsfri undervisning samt om tolknings- och biträdestjänster som ges i undervisningen och som behövs för att kunna delta i undervisningen finns i 31 §. Bestämmelser om bildande av undervisningsgrupper finns i 20 g § i lagen om grundläggande utbildning.

Kommunen kan anordna morgon- och eftermiddagsverksamhet enligt lagens 8 a kap. för eleverna i årskurs ett och två i alla skolor i kommunen samt i fråga om övriga årskurser för de elever som avses i 20 c och 20 i § i den omfattning kommunen beslutar. Kommunerna har därmed inte en lagstadgad skyldighet att ordna morgon- och eftermiddagsverksamhet. Morgon- och eftermiddagsverksamhet behöver inte ordnas för alla elever som hör till ovannämnda grupper, utan kommunen beslutar självständigt – i praktiken utifrån resurser och behov – i vilken omfattning verksamheten ordnas för elever i varje grupp (FvUU 8/2003 rd, KuUB 2/2003 rd). Om kommunen beslutar att ordna morgon-

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Undervisnings- och kulturministeriet

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

och eftermiddagsverksamhet, ska verksamheten dock ordnas för samtliga målgrupper som nämns i lagen. Inom grupperna kan man besluta i vilken omfattning verksamheten ordnas för elever i respektive grupp.

Enligt 1 § 4 mom. i lagen om grundläggande utbildning tillämpas inte bestämmelserna i 4 a kap. om stöd för lärande och skolgång eller bestämmelserna om bildande av undervisningsgrupper eller om tolknings- och biträdestjänster i 31 § på morgon- och eftermiddagsverksamheten. På grund av reformen av stödet inom den grundläggande utbildningen har endast en teknisk ändring gjorts i 48 b § i lagen: i fortsättningen motsvarar de elevspecifika stödåtgärderna i 20 c § samt ordnandet av undervisning på grund av funktionsnedsättning, sjukdom eller begränsad funktionsförmåga enligt 20 i § i sak det särskilda stöd som avses i 17 §. De ändringar som gjorts i stödet enligt lagen om grundläggande utbildning förutsätter inte att kommunerna ändrar eller utvidgar den nuvarande morgon- och eftermiddagsverksamheten.

Enligt grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamheten (Utbildningsstyrelsens föreskrift 13.2.2025) kan verksamheten bidra till att stödja elevens välbefinnande, utveckling och skolgång samt erbjuda en trygg miljö.

Enligt 48 § e i lagen om grundläggande utbildning ska det i morgon- och eftermiddagsverksamheten med beaktande av hur verksamheten är ordnad finnas ett tillräckligt antal yrkeskunniga ledare. Behörighetsvillkoren för ledare i morgon- och eftermiddagsverksamheten bestäms genom förordning av statsrådet. Enligt bestämmelserna i 9 a § i förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (986/1998) är den behörig som ledare i morgon- och eftermiddagsverksamheten som 1) har avlagt för uppgiften lämplig högskoleexamen, examen på institutnivå, yrkesinriktad grundexamen eller motsvarande tidigare studier, yrkesexamen eller specialyrkesexamen och som har i samband med utbildningen inhämtad eller genom erfarenhet visad förmåga att arbeta som ledare i en barngrupp eller 2) har behörighet att meddela klassundervisning, förskoleundervisning, specialundervisning eller ämnesundervisning eller som elevhandledare.

Enligt 48 f § 1 mom. i lagen om grundläggande utbildning kan kommunen bestämma en månadsavgift för morgon- och eftermiddagsverksamheten. Kommunen beslutar om storleken på månadsavgifterna för morgon- och eftermiddagsverksamheten. Avgiften för 570 timmar får vara högst 120 euro och för 760 timmar högst 160 euro. Enligt 4 mom. ska avgiften efterskänkas eller nedsättas, om det finns skäl till det med beaktande av vårdnadshavarens underhållsskyldighet eller utkomstmöjligheter eller vårdsynpunkter. Enligt 48 f § i lagen om grundläggande utbildning behöver avgifter alltså inte sänkas enbart på grund av att barnet har en funktionsnedsättning.

Enligt 15 § 1 mom. i diskrimineringslagen (1325/2014) ska bland annat myndigheter och utbildningsanordnare göra sådana ändamålsenliga och rimliga anpassningar som behövs i det enskilda fallet för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra använda myndigheters tjänster samt att få utbildning och arbete samt varor och tjänster som tillhandahålls allmänheten och att klara av sina arbetsuppgifter och avancera i arbetet.

Enligt 2 mom. beaktas vid bedömningen av vilka anpassningar som är rimliga i första hand behoven hos personer med funktionsnedsättning och dessutom den i 1 mom. avsedda aktörens storlek och ekonomiska ställning, arten och omfattningen av aktörens verksamhet, de uppskattade kostnaderna för anpassningarna och stöd som kan fås för åtgärderna.

Enligt 2 § 1 mom. i den nya lagen om funktionshinderservice (675/2023) tillämpas på ordnandet av särskild service för sådana personer med funktionsnedsättning som på grund av en långvarig fysisk, kognitiv, psykisk, social eller sensorisk begränsning i funktionsförmågan som orsakas av en funktionsnedsättning eller sjukdom nödvändigt behöver hjälp eller stöd för att klara en normal livsföring. Service ordnas med stöd av denna lag endast om de tjänster som avses i någon annan lag inte är lämpliga och tillräckliga med hänsyn till personens individuella servicebehov och intresse. Bestämmelser om klientens intresse finns i 4 och 5 § i socialvårdslagen (1301/2014).

Enligt 2 mom. ordnas service för personer med funktionsnedsättning i första hand med stöd av socialvårdslagen, hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010), lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (980/2012), lagen om småbarnspedagogik (540/2018), lagen om grundläggande utbildning (628/1998) eller någon annan primär lag.

Enligt 4 mom. ska utöver vad som i 11 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården föreskrivs om efterskänkande av avgift eller nedsättning av fastställd avgift, avgift för social- och hälsovårdstjänster som ordnas enligt en i 2 mom. avsedd lag inte bestämmas, eller avgiften efterskänkas eller nedsätts, om avgiften hindrar eller väsentligen försvårar ordnandet av individuell service för personen med funktionsnedsättning eller om det är befogat med beaktande av vårdsynpunkter.

Den ovannämnda skyddsbestämmelsen om avgifter gäller alltså endast avgifter inom social- och hälsovården, inte till exempel avgifter som tas ut för småbarnspedagogik enligt lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken (1503/2016) eller avgifter för morgon- och eftermiddagsverksamhet.

Tillämpningsanvisningar

Avsikten är inte att med lagen om funktionshinderservice ersätta sådana tjänster som behövs i olika livsskeden och om vilka det föreskrivs i en allmän lag och som välfärdsområdet och kommunen ansvarar för att ordna. Tjänsterna inom småbarnspedagogiken och enligt lagen om grundläggande utbildning är alltid primära i förhållande till specialtjänsterna.

Ett barn som deltar i småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen har med stöd av lagen om småbarnspedagogik eller lagen om grundläggande utbildning rätt till det stöd den individuella utvecklingen, lärandet och välmåendet kräver. Däremot finns det för morgon- och eftermiddagsverksamheten ingen lagstadgad rätt till stöd för lärande och skolgång eller till tolknings- eller biträdestjänster som krävs för deltagande i undervisningen enligt 31 § i lagen om grundläggande utbildning.

Ansökan till morgon- och eftermiddagsverksamhet ska enligt lagen om grundläggande utbildning ske på det sätt som kommunen förutsätter. Vid intagningen till morgon- och eftermiddagsverksamheten ska lika intagningsgrunder tillämpas på eleverna. I praktiken innebär det att om det finns fler sökande än platser ska kommunen välja elever på likvärdiga grunder. Elever har ingen subjektiv rätt att få delta i morgon- och eftermiddagsverksamhet enligt lagen om grundläggande utbildning. Kommunen får inte särbehandla elever eller ställa dem i olika positioner vid antagning till verksamheten, till exempel på grund av funktionsnedsättning.

När kommunen ordnar morgon- och eftermiddagsverksamheten agerar den inte som utbildningsanordnare. Verksamheten handlar inte om att trygga elevens utbildningsrättigheter utan om en ordnad service i anslutning till skoldagen för barnet. Att delta i verksamheten är frivilligt för eleven.

I en lagvalsituation mellan lagen om grundläggande utbildning och lagen om funktionshinderservice ska det bedömas huruvida de primära tjänsterna enligt lag är lämpliga och tillräckliga utifrån det individuella servicebehovet och barnets bästa. Vid lagval och beslutsfattande ska även rätten till rimliga anpassningar enligt diskrimineringslagen beaktas.

Anordnare av småbarnspedagogik, förskoleundervisning, grundläggande utbildning samt morgon- och eftermiddagsverksamhet ska göra rimliga anpassningar i enlighet med diskrimineringslagen och FN:s funktionsrättskonvention, så att ett barn med funktionsnedsättning kan få småbarnspedagogik, undervisning och morgon- och eftermiddagsverksamhet på lika villkor.

Om tillräcklig och för barnet lämplig samt med barnets bästa förenlig hjälp och stöd inte kan tryggas genom service enligt den primära lagstiftningen, ska servicen ordnas eller den ska kompletteras enligt lagen om funktionshinderservice (RP 122/2024 rd, s. 57). Enligt 24 § 1 mom. i lagen om funktionshinderservice har en person med funktionsnedsättning som bor med den egna familjen eller med någon annan närstående och som behöver hjälp och stöd i dagliga aktiviteter eller övervakning av säkerhetsskäl rätt till kortvarig omsorg för att närstående ska kunna sköta åtaganden som hänför sig till det egna livet. Genom kortvarig omsorg kan man trygga den hjälp som ett barn eller en ung person med funktionsnedsättning behöver på morgonen innan skolan börjar samt efter skoldagen exempelvis om kommunen på grund av mycket särskilda behov inte kan ordna servicen som morgon- och eftermiddagsverksamhet med stöd av lagen om grundläggande utbildning (RP 191/2022, s. 221). Särskilda behov kan till exempel handla om att ett barn på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan delta i verksamhet som genomförs i gruppform.

Reformen av lagen om funktionshinderservice har inte ändrat kommunernas lagstadgade skyldigheter att ordna fostrans- och undervisningstjänster eller morgon- och eftermiddagsverksamhet för barn med funktionsnedsättning. Därför har kommunernas finansiering inte ändrats i samband med reformen av lagen om funktionshinderservice.

Inom morgon- och eftermiddagsverksamheten ges inte stöd för lärande och skolgång, behörighetskraven för ledarna inom verksamheten är inte strikt reglerade och det finns inga bestämmelser om gruppstorlek i verksamheten. Därför anser undervisnings- och kulturministeriet att det inom morgon- och eftermiddagsverksamheten enligt lagen om grundläggande utbildning inte alltid går att garantera tillräckligt och lämpligt stöd och sådan hjälp som motsvarar barnets bästa för ett barn med funktionsnedsättning som har krävande eller mångfacetterade behov av stöd, även om rimliga anpassningar har gjorts i verksamheten. I grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamheten, som fastställts av Utbildningsstyrelsen, har allmänna mål och innehåll för verksamheten definierats. Vid behov, och om förutsättningarna enligt lagen om funktionshinderservice uppfylls, ska morgon- och

eftermiddagsverksamhet enligt lagen om grundläggande utbildning kompletteras med tjänster enligt lagen om funktionshinderservice, eller tjänsten ska kunna ordnas som en service enligt den lagen.

Kommunens möjlighet att vara tjänsteproducent när verksamheten ordnas som kortvarig omsorg enligt lagen om funktionshinderservice

Kommunen kan enligt 24 § 6 mom. i lagen om funktionshinderservice producera kortvarig omsorg till den del det är ändamålsenligt med tanke på genomförandet av välfärdsområdets och kommunens uppgiftshelheter. Då är det dock inte fråga om morgon- och eftermiddagsverksamhet enligt lagen om grundläggande utbildning, och kommunen kan inte ansöka om finansiering som beviljas för sådan verksamhet.

Enligt regeringens proposition (191/2022 rd) kan verksamheten vid behov ordnas i skolans lokaler med hjälp av skolgångsbiträdenas arbetsinsats. Välfärdsområdet behöver inte konkurrensutsätta servicen och det förutsätts inte att kommunen bolagiserar servicen.

När kommunen tillhandahåller kortvarig omsorg ska den se till att registrera sig i det nationella registret över tjänsteproducenter och tjänsteenheter inom social- och hälsovården (Soteri). [Registring av tjänsteproducenter inom social- och hälsovården | Valvira](#)

Kanslichef

Eeva-Riitta Pirhonen

Regeringsråd

Marjaana Larpa

Kanslichef

Veli-Mikko Niemi

Specialsakkunnig

Kaarina Tuokko

Distribution Kommuner och välfärdsområden